

Forebyggende tiltak mot rovviltskader Utsatt slipp og tidlig sankning

Svein Morten Eilertsen

Utsatt slipp til utmark om våren og tidlig nedsanking av sau om høsten kan bidra til å redusere tapene av sau og lam til rovvilt. Tiltaket krever god tilgang på inngjerdete beitearealer. Det er viktig at vegetasjonen på de tidlige høstbeitene har vært høstet tidligere i sesongen for å sikre god beitekvalitet. Bruk av kunstgjødsel og mekanisk beitepusser er aktuelle metoder for å sikre tilstrekkelig beite av god kvalitet. Tilsyn av dyra er viktig.

Virkning overfor ulike rovviltarter

Utsatt slipp innebærer at søyer og lam går 1-4 uker lenger enn vanlig på vårbeite i nærheten av gården før de slippes på utmarksbeite. Lammenes blir dermed større og mer robuste med økt evne til å følge søya før de slippes ut i kupert terreng. Dette er særlig aktuelt i områder med gaupe. På samme måte kan utsatt slipp beskytte mot tap til kongeørn og rev, selv om virkningen av tiltaket overfor disse rovviltartene er lite undersøkt.

Tidlig sankning innebærer at søyer og lam sankes fra utmarks- beite før beitesesongen er over og dermed går på inngjerdet kultur- og innmarksbeite ved gården lengre enn vanlig før slakting. Tidlig nedsanking eller flytting til beredskapsarealer dersom en akutt skadesituasjon oppstår, har vist seg å ha god forebyggende effekt overfor jerv og til dels bjørn. I områder med jevnt store tap til jerv på seinsommer og høst har tidlig nedsanking som fast ordning ført til betydelig reduksjon i tapene.

Sau på innmarksbeite (foto: Svein Morten Eilertsen)

Bruk og omfang i Norge

Utsatt slipp til utmarks- eller fjellbeite om våren er prøvd blant annet i Telemark, Buskerud og Nord-Trøndelag med god effekt overfor gaupe. Tiltaket er ellers jevnt over lite praktisert i Norge. Trolig skyldes dette knapphet på kultur- eller innmarksbeiter på egen gård. Vårbeiting reduserer den høstbare avlingen og dette bidrar også til at brukerne prøver å begrense vårbeiting på innmark. I tillegg har brukerne tidligere hatt forholdsvis små tapsproblemer tidlig i beitesesongen.

Tidlig nedsanking som akutt tiltak når større skade-situasjoner oppstår blir benyttet i store deler av landet. I slike tilfeller forsøker en å sanke hele besetningen ned fra fjellbeitet i løpet av et kort tidsrom. Tiltaket kombineres ofte med en utvidet tilsynsordning.

Tidlig nedsanking er gjennomført som ordinært tiltak i flere fylker. I Møre og Romsdal er tidlig nedsanking etablert som fast, årlig ordning i kommuner som er utsatt for store jervetap.

Tidlig nedsanking er også prøvd i mindre omfang der gaupeskader er hovedproblemet (Telemark, Buskerud, Nord-Trøndelag), men tiltaket har ikke gitt klare reduksjoner i tap av lam.

Kostnader med utsatt slipp og tidlig nedsanking

Kostnadene ved utsatt slipp og tidlig nedsanking er særlig knyttet til avlingsreduksjon og behov for innkjøp av fôr. Forsøk har vist at tre ukers framskutt nedsanking kostet mellom 77 og 88 kr pr vinterfôra sau. Dersom også slipp om våren ble utsatt, økte kostnadene til mellom 105 og 122 kr pr vinterfôra sau. Forsøk har vist at to ukers vårbeiting reduserer tørrstoffavlingen med ca 20 %. Høstbeiting reduserer vinteroverlevelsen for sådde arter som timotei og fører til at enga må fornyes oftere sammenlignet med ubeitete arealer.

For noen brukere kan det bli nødvendig å benytte mange små beitearealer fordelt over et stort område for å ha tilstrekkelig beiter til dyra. Dersom disse arealene må gjerdes inn separat, kan kostnadene til gjerdehold (både arbeid og materiell) bli betydelig høyere enn i eksemplet over.

Regelverk og støtteordninger

Dyrevernloven er gyldig ved alle former for husdyr-beiting. Loven har bestemmelser som pålegger dyreeier å føre tilsyn med og beskytte dyra sine.

I følge grannegjerdeloven har enhver lov til å sette opp eller opprettholde gjerder mot naboeiendommen. Loven tillater bruk av elektriske gjerder, men det må utøves forsiktighet ved bruk av slike gjerder og utøveren må kjenne NEMKOs regelverk for elektriske gjerder.

Stortinget har siden slutten av 1980-tallet bevilget midler over statsbudsjettet til

forebyggende tiltak mot rovviltskade på husdyr og tamrein. Tilskuddsordningen kunnngjøres bl.a. gjennom DN's rovviltside på Internett. For tiden administreres ordningen gjennom fylkes-mennene. I regelverket for ordningen er fremskutt sankning av sau og forsinket slipp på beite et av flere forebyggende tiltak som kan gi økonomisk støtte.

Hensynet til dyrehelse og produksjon

Gode vårbeiter gir høy tilvekst på lammene på for-sommeren. En forutsetning for at lammene skal vokse godt på sommerbeite er at de har høy tilvekst i perioden etter utslipp om våren. Utsatt slipp om våren stiller høye krav til heimebeitene både når det gjelder kvalitet og kvantitet (tilstrekkelige arealer).

God kvalitet på høstbeitene er avgjørende for at lammene skal oppnå tilstrekkelig kjøttfylde og bli slaktemodne. Ved tidlig nedsanking vil beitekvaliteten på innmarksarealer som har vært høstet tidligere i sesongen være god.

Kulturbeiter som ikke har vært beitet/høstet siden vårperioden har for dårlig beitekvalitet på sensommeren. Beitene bør for eksempel pusses ned med en beitepusser 3-4 uker før beitestart om høsten. I tillegg til at en dermed får opp nye planter med høy beiteverdi, blir ugras (arter som sauen ikke beiter) hindret i å ta over plassen til artene som beites. En lang beiteperiode på innmark om høsten krever store beitearealer. Bruk av kunstgjødsel for å øke tørrstoffproduksjonen av beite-planter vil hjelpe noe, men for de fleste brukerne kan det bli nødvendig å skaffe tilleggsarealer gjennom jordleie.

Bruk av beitepusser (foto: Svein Morten Eilertsen)

Alternativt kan en sikre tilveksten på lammene gjennom tilleggsfôring med innkjøpt grovfôr. Da bør det benyttes fôrkorger/-vogner eller lignende for å hindre at dyra forurenser fôret med tråkk og avføring. Forlenget beite-periode på innmarksarealer vår og høst fører til økt sykdoms- og snyltepress på dyrene. Systematisk tilsyn og behandling mot parasitter er nødvendig.

Litteratur/informasjon:

- Bjørn, R., Mogstad, D. & Jetne, E. 2002. Forebyggjande tiltak mot rovviltskadar på sau og rein. Evaluering av tiltak og verkemiddelbruk i fylka, 1998-2001. Grønn forskning rapport nr. 40/2002. Planteforsk Tjøtta fagsenter.
- Flaten, O. & Kleppa, S. 1999. En økonomisk analyse av forebyggende tiltak mot rovvilttap i saueholdet. NILF-rapport 1999:1.
- Mysterud, I. m.fl. 1996. Rovvilt og sauenæring i Norge: Kunnskapsoversikt og evaluering av forebyggende tiltak. Sluttrapport.
- Linnell, J.D.C., Smith M.E., Odden, J., Swenson, J.E. & Kacenzky, P. 1996. (Rovvilt og sauenæring i Norge.) Carnivores and sheep farming in Norway. 4. Strategies for the reduction of carnivore-livestock-conflicts: a review. - NINA Oppdragsmelding 443:1-118. (engelsk).
- Våbenø, A. & Einrem, F. 1987. Verknader av beiting med sau på avling og plantedekke i eng. Norsk landbruksforskning 1987:2. 81-90. (Tekst)

Fagredaktør denne utgaven:
Fou- leder Ronald Bjørn, Bioforsk Nord Tjøtta

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad, Bioforsk

ISBN-10 82-17-00040-9
ISBN-13 978-82-17-00040-2
ISSN 0809-8654

www.bioforsk.no

Bioforsk:

Trygg matproduksjon, rent miljø og økt verdiskapning basert på langsiktig ressursforvaltning

- Lokalisert over hele Norge
- Organisert i sju sentra
- 500 medarbeidere
- Omsetning 320 mill. kr

Bioforsk, Fr. A. Dahlsvei 20, 1432 ÅS
Tlf. 64 94 70 00
Faks. 64 94 70 10
post@bioforsk.no